RAQAMLI JAMIYAT SHAROITIDA IJTIMOIY ONG VA QADRIYATLAR TRANSFORMATSIYASI

Tuxtasinov Mamarasul Rayimjon o‘g‘li
Farg‘ona davlat Universiteti Falsafa kafedrasi Doktaranti
Doi: https://doi.org/10.5281/zenodo.20426124

Annotatsiya: Ushbu maqolada raqamli jamiyat sharoitida ijtimoiy ong va qadriyatlar transformatsiyasining falsafiy va ijtimoiy jihatlari tahlil qilindi. Tadqiqot davomida axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, internet va ijtimoiy tarmoqlarning inson dunyoqarashi, ma’naviy qadriyatlari hamda ijtimoiy munosabatlariga ta’siri o‘rganildi. Shuningdek, raqamlashtirish jarayonining ijobiy va salbiy oqibatlari, jumladan, virtual kommunikatsiya, ommaviy madaniyat va axborot xavfsizligi masalalari yoritildi. Tadqiqot natijalari raqamli jamiyatda milliy qadriyatlarni asrash va axborot madaniyatini rivojlantirish muhim ahamiyatga ega ekanligini ko‘rsatdi.
Kalit so‘zlar: raqamli jamiyat, ijtimoiy ong, qadriyatlar transformatsiyasi, axborot texnologiyalari, ijtimoiy tarmoqlar, ma’naviyat, ommaviy madaniyat, virtual kommunikatsiya.

Аннотаци: В данной статье проанализированы философские и социальные аспекты трансформации общественного сознания и ценностей в условиях цифрового общества. В ходе исследования изучено влияние информационно-коммуникационных технологий, интернета и социальных сетей на мировоззрение, духовные ценности и социальные отношения человека. Также рассмотрены положительные и отрицательные последствия цифровизации, включая виртуальную коммуникацию, массовую культуру и вопросы информационной безопасности. Результаты исследования показали важность сохранения национальных ценностей и развития информационной культуры в цифровом обществе.
Ключевые слова: цифровое общество, общественное сознание, трансформация ценностей, информационные технологии, социальные сети, духовность, массовая культура, виртуальная коммуникация.

Abstract: This article analyzes the philosophical and social aspects of the transformation of social consciousness and values in the context of a digital society. The study examines the influence of information and communication technologies, the Internet, and social networks on human worldview, spiritual values, and social relations. In addition, the positive and negative consequences of digitalization, including virtual communication, mass culture, and information security issues, are discussed. The research findings highlight the importance of preserving national values and developing information culture in the digital society.
Keywords: digital society, social consciousness, transformation of values, information technologies, social networks, spirituality, mass culture, virtual communication.

Kirish

XXI asrda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi insoniyat hayotining barcha sohalariga chuqur ta’sir ko‘rsatmoqda. Ayniqsa, raqamli texnologiyalar jamiyatning ijtimoiy, siyosiy, iqtisodiy va madaniy taraqqiyotida muhim omilga aylandi. Internet, sun’iy intellekt, ijtimoiy tarmoqlar va raqamli platformalarning keng qo‘llanilishi natijasida “raqamli jamiyat” tushunchasi shakllandi. Raqamli jamiyat insonlarning turmush

tarzi, dunyoqarashi va ijtimoiy munosabatlarini tubdan o‘zgartirib, ijtimoiy ong va qadriyatlar tizimining transformatsiyasiga olib kelmoqda [1].Ijtimoiy ong jamiyatning ma’naviy hayoti, qarashlari, g‘oyalari, qadriyatlari va ijtimoiy tajribalarini o‘zida aks ettiruvchi murakkab falsafiy kategoriya hisoblanadi. Jamiyat taraqqiyoti davomida ijtimoiy ong shakllari doimiy ravishda tarixiy, siyosiy va texnologik omillar ta’sirida rivojlanib kelgan. Bugungi raqamli davrda esa axborot oqimining keskin ortishi, virtual kommunikatsiyaning kengayishi va global media makonining shakllanishi insonlarning fikrlash tarziga va qadriyatlar tizimiga sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda [2].

Raqamli jamiyat sharoitida axborotning tezkor tarqalishi insonlarning dunyoqarashi va ijtimoiy pozitsiyasini shakllantirishda asosiy vositalardan biriga aylandi. Ijtimoiy tarmoqlar orqali turli g‘oya va mafkuralarning ommalashuvi, ommaviy madaniyatning keng tarqalishi hamda virtual kommunikatsiyaning kuchayishi yoshlar ongiga kuchli ta’sir ko‘rsatmoqda. Natijada an’anaviy qadriyatlar va zamonaviy raqamli qadriyatlar o‘rtasida muayyan ziddiyatlar yuzaga kelmoqda [3].Shuningdek, raqamlashtirish jarayonlari insonlarning ijtimoiy faolligi va kommunikativ munosabatlarini ham o‘zgartirmoqda. Avvallari ijtimoiy munosabatlar bevosita muloqot asosida shakllangan bo‘lsa, bugungi kunda virtual kommunikatsiya ustuvor ahamiyat kasb etmoqda. Bu esa insonlarning ijtimoiylashuv jarayoni, ma’naviy madaniyati va axloqiy qarashlariga yangi talablarni qo‘ymoqda [4].

Raqamli texnologiyalarning ijobiy jihatlari bilan bir qatorda ayrim salbiy oqibatlari ham mavjud. Axborot xavfsizligi muammolari, kiberjinoyatchilik, soxta axborotlarning tarqalishi va virtual qaramlik kabi holatlar jamiyat ma’naviy barqarorligiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Shu sababli raqamli jamiyatda ijtimoiy ong va qadriyatlar transformatsiyasini falsafiy jihatdan o‘rganish dolzarb ilmiy masalalardan biri hisoblanadi [5].Mazkur maqolaning maqsadi raqamli jamiyat sharoitida ijtimoiy ong va qadriyatlar transformatsiyasining asosiy xususiyatlarini tahlil qilish, raqamlashtirish jarayonlarining inson tafakkuri va ma’naviy hayotiga ta’sirini falsafiy nuqtai nazardan yoritishdan iborat.

Metodologiya

Mazkur tadqiqot raqamli jamiyat sharoitida ijtimoiy ong va qadriyatlar transformatsiyasining falsafiy, ijtimoiy va madaniy jihatlarini o‘rganishga qaratildi. Tadqiqot davomida kompleks metodologik yondashuv qo‘llanilib, nazariy tahlil, qiyosiy tahlil, ijtimoiy-falsafiy yondashuv hamda kontent-tahlil usullaridan foydalanildi. Ushbu metodlar orqali raqamlashtirish jarayonlarining inson tafakkuri, ijtimoiy ong va qadriyatlar tizimiga ta’siri o‘rganildi.Tadqiqotning nazariy asosini ijtimoiy falsafa, axborot jamiyati nazariyasi va postindustrial jamiyat konsepsiyalariga oid ilmiy manbalar tashkil etdi. Xususan, Manuel Kastellsning “tarmoq jamiyati”, Elvin Tofflerning “uchinchi to‘lqin” hamda Zigmunt Baumanning “suyuq modernlik” nazariyalari metodologik asos sifatida tahlil qilindi. Shuningdek, zamonaviy raqamli texnologiyalarning ijtimoiy ong va qadriyatlarga ta’siri bo‘yicha mahalliy va xorijiy tadqiqotlar o‘rganildi.

Tadqiqot jarayonida ijtimoiy tarmoqlar, internet platformalari va raqamli kommunikatsiya vositalarining jamiyat ma’naviy hayotiga ta’siri kontent-tahlil asosida baholandi. Axborot oqimining tezkorligi, virtual kommunikatsiya va ommaviy media vositalarining inson dunyoqarashi shakllanishidagi roli tahlil qilindi. Ayniqsa, yoshlar orasida raqamli madaniyatning shakllanishi va an’anaviy qadriyatlarning transformatsiyasi alohida o‘rganildi.Qiyosiy tahlil usuli yordamida an’anaviy jamiyatdagi ijtimoiy ong shakllari bilan raqamli jamiyatdagi yangi ijtimoiy qarashlar o‘rtasidagi farqlar aniqlashtirildi. Shu bilan birga, raqamlashtirish jarayonining ijobiy va salbiy jihatlari, jumladan, axborot erkinligi, virtual qaramlik, ommaviy madaniyat va kiberxavfsizlik muammolari falsafiy nuqtai nazardan tahlil qilindi.

Tadqiqot natijalarining ilmiy asoslanganligini ta’minlash maqsadida tizimli yondashuv usulidan foydalanildi. Ushbu yondashuv orqali raqamli texnologiyalar, ijtimoiy ong va qadriyatlar tizimi o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlik kompleks tarzda o‘rganildi. Olingan natijalar umumlashtirilib, zamonaviy raqamli jamiyatda ma’naviy barqarorlikni ta’minlashga oid ilmiy xulosalar shakllantirildi.

Natijalar

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, raqamli jamiyat sharoitida ijtimoiy ong va qadriyatlar tizimida sezilarli transformatsion jarayonlar yuz bermoqda. Ayniqsa, internet texnologiyalari va ijtimoiy tarmoqlarning keng tarqalishi insonlarning dunyoqarashi, axborotni qabul qilish usuli hamda ijtimoiy munosabatlariga kuchli ta’sir ko‘rsatmoqda [1]. Raqamli kommunikatsiyaning rivojlanishi natijasida jamiyatda axborot almashinuvi tezlashib, virtual muloqot kundalik hayotning ajralmas qismiga aylandi.Tahlillar natijasida yoshlar orasida raqamli madaniyatning shakllanishi va an’anaviy qadriyatlarning ma’lum darajada transformatsiyaga uchrashi kuzatildi. Ijtimoiy tarmoqlar orqali global madaniyat unsurlarining keng tarqalishi natijasida yoshlarning hayot tarzi, estetik qarashlari va ma’naviy ehtiyojlarida yangi tendensiyalar shakllanmoqda [2]. Shu bilan birga, milliy va an’anaviy qadriyatlarga bo‘lgan munosabatda ham o‘zgarishlar yuz berayotgani aniqlandi.

Tadqiqot davomida raqamli texnologiyalarning ijtimoiy ongga ijobiy ta’siri ham kuzatildi. Jumladan, axborotga erkin kirish imkoniyati insonlarning bilim olish darajasini oshirishga, ijtimoiy faollik va fuqarolik pozitsiyasining shakllanishiga xizmat qilmoqda [3]. Virtual ta’lim platformalari, elektron kutubxonalar va raqamli media vositalari zamonaviy jamiyatning intellektual salohiyatini rivojlantirishda muhim omil sifatida namoyon bo‘ldi.Biroq, natijalar raqamlashtirishning ayrim salbiy jihatlarini ham ko‘rsatdi. Axborot oqimining haddan tashqari ortishi insonlarda tanqidiy fikrlashning pasayishiga, virtual qaramlik va ijtimoiy izolyatsiya holatlarining kuchayishiga sabab bo‘layotgani aniqlandi [4]. Ayniqsa, yoshlar orasida internet va ijtimoiy tarmoqlarga haddan tashqari bog‘lanish real ijtimoiy munosabatlarning sustlashishiga olib kelmoqda.

Shuningdek, tadqiqot natijalari raqamli jamiyatda ommaviy madaniyatning kuchayishi va ma’naviy qadriyatlarning transformatsiyasi jarayoni global xarakter kasb etayotganini ko‘rsatdi. Virtual media vositalari orqali tarqalayotgan axborot va g‘oyalar insonlarning axloqiy qarashlari, madaniy didi va ijtimoiy xulq-atvoriga sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda [5]. Shu sababli raqamli makonda ma’naviy xavfsizlikni ta’minlash va milliy qadriyatlarni asrash zamonaviy jamiyatning dolzarb vazifalaridan biri sifatida namoyon bo‘lmoqda.Umuman olganda, tadqiqot natijalari raqamli jamiyat sharoitida ijtimoiy ong va qadriyatlar transformatsiyasi murakkab va ko‘p qirrali jarayon ekanligini tasdiqladi. Raqamli texnologiyalar inson taraqqiyoti uchun yangi imkoniyatlar yaratishi bilan birga, ma’naviy va ijtimoiy muammolarni ham yuzaga keltirmoqda.

Muhokama

Tadqiqot natijalari raqamli jamiyat sharoitida ijtimoiy ong va qadriyatlar tizimining transformatsiyasi murakkab hamda ko‘p qirrali jarayon ekanligini ko‘rsatdi. Raqamli texnologiyalar insonlarning dunyoqarashi, kommunikativ munosabatlari va ma’naviy hayotiga sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda. Ayniqsa, internet va ijtimoiy tarmoqlarning ommalashuvi natijasida axborot makoni global xarakter kasb etib, insonlarning ijtimoiy qarashlari va qadriyatlar tizimida yangi tendensiyalar shakllanmoqda [6].Muhokama davomida aniqlanishicha, raqamli jamiyatda virtual kommunikatsiya an’anaviy ijtimoiy munosabatlarning muayyan darajada transformatsiyasiga sabab bo‘lmoqda. Avvallari bevosita muloqot asosiy kommunikativ vosita bo‘lgan bo‘lsa, bugungi kunda virtual platformalar insonlararo munosabatlarning muhim qismiga aylandi. Bu holat ijtimoiylashuv

jarayoniga yangi shakl va mazmun olib kirayotgan bo‘lsa-da, ayrim hollarda real ijtimoiy aloqalarning sustlashishiga ham sabab bo‘lmoqda [7].

Shuningdek, tadqiqot natijalari raqamli texnologiyalar yoshlar ma’naviyati va qadriyatlar tizimiga kuchli ta’sir ko‘rsatayotganini tasdiqladi. Ommaviy madaniyatning internet orqali tez tarqalishi natijasida ayrim milliy va an’anaviy qadriyatlarning transformatsiyaga uchrashi kuzatilmoqda. Ayniqsa, individualizm, iste’molchilik va virtual identifikatsiya kabi yangi ijtimoiy qarashlar yoshlar ongida tobora mustahkamlanib bormoqda [8]. Shu bilan birga, raqamli texnologiyalar milliy madaniyat va ma’naviy merosni targ‘ib qilish uchun ham keng imkoniyatlar yaratmoqda.Muhokama natijalariga ko‘ra, raqamli jamiyatning ijobiy jihatlaridan biri axborotga erkin kirish imkoniyatining kengayganidir. Elektron kutubxonalar, onlayn ta’lim platformalari va raqamli media vositalari insonlarning bilim olish va intellektual salohiyatini oshirishga xizmat qilmoqda [9]. Bu esa zamonaviy jamiyatda innovatsion tafakkur va ijtimoiy faollikning rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

Biroq raqamli transformatsiya jarayonining ayrim salbiy oqibatlari ham mavjud. Axborot oqimining haddan tashqari ortishi insonlarda tanqidiy fikrlashning pasayishiga, manipulyativ axborotlarning tarqalishiga va kiberxavfsizlik muammolarining kuchayishiga olib kelmoqda. Virtual qaramlik va internetga bog‘liqlik esa ayniqsa yoshlar orasida psixologik va ijtimoiy muammolarni yuzaga keltirmoqda [10]. Shu sababli raqamli makonda axborot madaniyatini shakllantirish va ma’naviy xavfsizlikni ta’minlash dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi.Umuman olganda, raqamli jamiyat sharoitida ijtimoiy ong va qadriyatlar transformatsiyasi ijtimoiy taraqqiyotning tabiiy bosqichi sifatida namoyon bo‘lmoqda. Ushbu jarayon jamiyat taraqqiyoti uchun yangi imkoniyatlar yaratishi bilan birga, ma’naviy va axloqiy muammolarni ham yuzaga keltirmoqda. Shu bois raqamli texnologiyalardan oqilona foydalanish, milliy qadriyatlarni asrash va yoshlarda tanqidiy fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa

Raqamli jamiyat sharoitida ijtimoiy ong va qadriyatlar transformatsiyasi zamonaviy jamiyat taraqqiyotining muhim va murakkab jarayonlaridan biri sifatida namoyon bo‘lmoqda. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi insonlarning dunyoqarashi, ma’naviy qadriyatlari va ijtimoiy munosabatlariga sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda. Ayniqsa, internet va ijtimoiy tarmoqlarning keng tarqalishi natijasida axborot almashinuvi tezlashib, virtual kommunikatsiya kundalik hayotning ajralmas qismiga aylandi.Tahlillar davomida raqamli texnologiyalar insonlarning bilim olish imkoniyatlarini kengaytirishi, ijtimoiy faollikni oshirishi va global axborot makoniga integratsiyani kuchaytirishi aniqlandi. Shu bilan birga, ommaviy madaniyatning kuchayishi, virtual qaramlik, axborot xavfsizligi va ma’naviy qadriyatlarning transformatsiyasi kabi muammolar ham yuzaga kelayotgani kuzatildi. Ayniqsa, yoshlar ongida individualizm va virtual identifikatsiya kabi yangi qarashlarning shakllanishi an’anaviy qadriyatlarga ta’sir ko‘rsatmoqda.Tadqiqot natijalari raqamli jamiyatda ma’naviy barqarorlikni ta’minlash va milliy qadriyatlarni asrash muhim ahamiyatga ega ekanligini ko‘rsatdi. Shu sababli raqamli texnologiyalardan oqilona foydalanish, axborot madaniyatini rivojlantirish hamda yoshlarda tanqidiy fikrlash ko‘nikmalarini shakllantirish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi.Umuman olganda, raqamli jamiyat sharoitida ijtimoiy ong va qadriyatlar transformatsiyasi ijtimoiy taraqqiyotning tabiiy bosqichi bo‘lib, ushbu jarayonning ijobiy imkoniyatlaridan samarali foydalanish va salbiy oqibatlarini kamaytirish jamiyatning barqaror rivojlanishida muhim omil bo‘lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Castells, M. (2010). *The Rise of the Network Society*. Wiley-Blackwell, Oxford.
2. Toffler, A. (1980). *The Third Wave*. Bantam Books, New York.
3. Bauman, Z. (2017). *Liquid Modernity*. Polity Press, Cambridge.
4. Bell, D. (1973). *The Coming of Post-Industrial Society*. Basic Books, New York.
5. Karimov, I. A. (2008). *Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch*. Toshkent: Ma'naviyat.
6. McLuhan, M. (1964). *Understanding Media: The Extensions of Man*. McGraw-Hill, New York.
7. Habermas, J. (1989). *The Structural Transformation of the Public Sphere*. MIT Press, Cambridge.
8. Baudrillard, J. (1994). *Simulacra and Simulation*. University of Michigan Press, Michigan.
9. Negroponte, N. (1995). *Being Digital*. Alfred A. Knopf, New York.
10. Turkle, S. (2011). *Alone Together: Why We Expect More from Technology and Less from Each Other*. Basic Books, New York.